

Sara Madarová, Brainwashing a nová náboženská hnutí

Posudek oponentky diplomové práce

Slečna Sara Madarová si zvolila jako téma své diplomové práce „Brainwashing a nová náboženská hnutí“. Z hlediska struktury je práce v zásadě rozdělena na tři nestejně velké části, vyjmu-li úvod a závěr – slečna Madarová se nejprve věnuje pojmům a konceptům brainwashingu a deprogramování, v dalším bloku charakterizuje fenomén nových náboženských hnutí a ve třetí části zmiňuje konkrétní příklady brainwashingu, totiž ISKCON (referovaný jako Hare Kršna) a Islámský stát. První část zabírá přibližně dvacet fyzických stran, druhá opět přibližně dvacet, třetí necelých deset.

Po formální stránce především bije do očí převážně popularizační povaha textu, jíž zahajují dlouhé úvodní rozklady, proč se autorka rozhodla psát zrovna o tomto tématu. Což o to, v úvodu jako takovém by to nevadilo, nicméně tyto pasáže zabírají i velkou část pasáže o metodě práce, přičemž zbytek subkapitoly je doplněn stručnou charakteristikou obsahu jednotlivých částí. O metodě práce v ní tedy nepadne ani slovo. To konečně není nijak překvapující, protože práce zjevně žádnou specifickou metodu nemá, nepočítáme-li prostou kompilaci zdrojů: při bližším pohledu obsahuje seznam literatury naprosté minimum primárních pramenů a většina zdrojů diplomové práce je poskládána ze sekundární literatury. Obzvláště bolestně to vyvstává na kapitole „nová náboženská hnutí“, která představuje prostý průřez základních charakteristik NNH v pojetí Zdeňka Vojtíška a Davida Václavíka.

Zmíněná deníková pasáž v kapitole „metoda“ ostatně prozrazuje, jak k této situaci došlo. Slečna Madarová tu píše následující:

„Ač mým původním záměrem bylo zpracovat veškeré dostupné materiály, přístupy a názory odborné i laické týkající se fenoménu brainwashing, od těchto svých ambicí jsem musela velice brzy upustit. Nejen by mě samotné vypracování zaměstnalo pravděpodobně na delší dobu, než zabere samotné magisterské studium, ale požadavky na diplomovou práci několikrát překročily. Má práce je tedy vybranou částí tohoto tématu a snahou o určitou osvětu a osvětlení lidově užívaného pojmu vymývání mozků.“

Tento citát dobře objasňuje, co se zjevně stalo. Slečna Madarová si zvolila téma, jež brzy začala naléhavě pociťovat jako příliš široké, a místo toho, co by si jej zúžila, tak jej naopak neúnosně rozšířila. Práce tedy ve skutečnosti nepojednává o brainwashingu v nových náboženských hnutích, ale a) o brainwashingu a deprogramování, b) obecně o nových náboženských hnutích, c) o dvou mimořádně stručně a lajdácky nahozených příkladech, v nichž se pokusila obě témata alespoň trochu propojit.

Zde má smysl se ještě na chvíli zastavit – jsou-li totiž první dvě pasáže středně uspokojivé, je třetí část skutečně trestuhodná. Každému hnutí se zde dostalo cca pět stran, na nichž se sotva vejde pár obecných charakteristik a náznak mediálního obrazu brainwashingu. Přitom kdyby slečna Madarová chtěla pojednat svou práci poctivě, každé jediné z těchto dvou témat (tedy „ISKCON a brainwashing“ a „ISIS a brainwashing“) by ji vystačilo na celou diplomku o slušné hloubce a kvalitě. Na pěti stranách se ovšem samozřejmě sotva dotkneme povrchu. Obzvláště smutné je to v případě Islámského státu, tématu, které je rovným dílem hojně diskutované a ostře kontroverzní – a k němuž slečna Madarová

mimochodem neuvádí doslova žádnou literaturu, a to ani v odkazech. Jediná poznámka pod čarou je tu reference k dvanáct let staré publikaci doc. Vojtíška, která z pochopitelných důvodů těžko může obsahovat rozsáhlé pasáže o ISIS a která je navíc referována v obecném kontextu. Odhaduji, že hlavním zdrojem informací o ISIS tu byly buď přednášky, nebo krátká pasáž o ISIS v nedávné publikaci doc. Vojtíška *Nová náboženská hnutí a násilí*, která se objevuje v závěrečné bibliografii práce. Jistě, na tak chatrném základě se kvalitní samostatná kapitola staví věru špatně. Situace je o to tristnější, že popsat ISIS coby NNH patří k druhému nejvýznamnějšímu cíli, který si práce v úvodu stanovuje. Slečna Madarová tu píše: „Dílčím cílem je co neobjektivněji popsat fenomén Islámský stát jako nové náboženském [sic] hnutí v kontextu brainwashingu a anti-islamistického hnutí.“

S obsahovou stránkou se pak sveze i stylistika. Po úvodu v dosti středoškolském stylu naštěstí následuje slušný text těla práce. Slečna Madarová má však tendenci neustále ustřelovat do populárního diskursu, který si ostatně svým směřováním k „určité osvětě“ vytyčila už v úvodu. Asi nejvážnější prohřešek představuje věta „předpokládám, že případný čtenář této práce je s tímto dělením obeznámen“, jíž si slečna Madarová kupuje odpustek za to, že neuvádí žádné bližší detaily o Meltonově typologii dvaadvaceti „rodin“ NNH. O stylu sklouzavajícím do publicistiky svědčí citace v textu uvozené jménem autora, viz např. následující věta: „Na straně většinové společnosti záleží především na míře její náboženské tolerance a na míře její připravenosti akceptovat společensky neobvyklé životní postoje, které z protestu mohou vyplývat,“ upozorňuje Zdeněk Vojtíšek“.

Jsem na rozpacích, jak takovou práci hodnotit. Text se pohybuje mezi populárně-odborným žánrem a prostou kompilací bez přídavné hodnoty, a to především obsahově, místy i stylisticky. Na jednu stranu prokazuje autorčinu schopnost samostatné práce, na druhou stranu je však o to povrchnější, oč širě je rozkročen do stran. Poznámkový aparát je v zásadě v pořádku a i po stránce pravopisu je práce pěkně čistá. Některé vybrané pasáže o brainwashingu a NNH směřují k větší hutnosti, ale obecně text spíše připomíná dvě slušné úvodní seminárky slepené dohromady s dvěma povrchnými eseji než konzistentní diplomku. Na druhou stranu rozsáhlé pasáže prvních dvou částí jsou poměrně přijatelné. Navrhuji tedy, byť s mimořádně odřenýma ušima, hodnocení **dobře**.

Zuzana M. Kostičová, Ph.D.

3.9.2019